

LA MIRADA
DEL SUD GLOBAL ENVERS
LES DINÀMIQUES DE
SEGURETAT INTERNACIONAL

RITA ABRAHAMSEN

Professora de Ciències Polítiques, Graduate
School of Public and International Affairs,
University of Ottawa

Els dos conflictes més importants de 2024 són un reflex de la rellevància i la complexitat que hi ha al darrere d'aquest article. En el primer –la invasió russa d'Ucraïna–, els països occidentals es van mostrar unànimes en la seva condemna a l'agressió russa i en la demanda de sancions i càstigs a Moscou. No obstant això, la resposta dels estats del Sud Global va ser desigual: alguns es van negar a prendre partit, d'altres es van alinear amb Occident i alguns van donar suport a Rússia. En el segon –la guerra de Gaza– la disposició va ser diferent: mentre els polítics i ciutadans de tot el Sud Global van condemnar l'acció d'Israel, molts països occidentals van insistir en el dret d'Israel a la legítima defensa. Una gran part del Sud Global va percebre la postura d'Occident com una llum verda per a la destrucció de Gaza per part d'Israel i una mostra més de la doble moral i la profunda hipocresia que imperen en l'ordre internacional actual. Des de l'òptica del Sud Global, la diferència entre aquests dos conflictes és que quan les guerres i el patiment humà tenen lloc al Sud Global, passen en gran part desapercebuts, mentre que els conflictes que afecten a Occident salten immediatament al centre de l'atenció i de l'agenda mundial.

Ambdues guerres han monopolitzat una bona part de l'interès i els recursos que Occident tenia en altres conflictes del Sud Global, fet que ha tingut com a conseqüència una agudització dels conflictes a Myanmar, Sudan i Mali, que han quedat desatesos. Una altra de les derivades d'aquests conflictes, en aquest cas el d'Ucraïna, i que es va fer palesa a l'hora de reunir els vots suficients per condemnar l'agressió russa davant l'Assemblea General de les Nacions Unides el març de 2022, ha estat recordar a Occident la importància del Sud Global en les dinàmiques de seguretat internacional, un actor que mostra una agenda i uns interessos cada cop més ambiciosos i recolzats –quan no directament pautats– per la Xina o Rússia. En un moment geopolític com l'actual, en què el món

s'està tornant simultàniament més multipolar i polaritzat, la posició del Sud Global és capital.

No obstant això, no hem de caure en el parany de tractar el Sud Global com un actor cohesionat i unitari atès que, històricament, ha estat sempre un conglomerat divers i fragmentari d'actors. És més, en els darrers anys, s'han multiplicat les diferències entre la gran col·lecció de països que solen agrupar-se sota aquesta etiqueta, fet que fa difícil, fins i tot impossible, establir generalitzacions sobre el paper i l'impacte del Sud Global en la seguretat internacional. És per això que, en aquest article, no es pretén fer una anàlisi exhaustiva que ho abasti tot, sinó una exploració més modesta que reti compte de com la dinàmica actual de seguretat internacional podria repercutir en una marginació més gran dels conflictes i les crisis al Sud Global, transferint més responsabilitats en les operacions de pau i en les intervencions de seguretat als països del Sud, allò que en un panorama de seguretat internacional com l'actual, cada vegada més complex i ple d'actors i rivalitats geopolítiques emergents, podria fer augmentar els riscos d'escalada i propagació dels conflictes.

El Sud Global: una realitat imprecisa i canviant

Malgrat que el terme Sud Global és utilitzat indistintament per líders polítics, analistes i acadèmics, no té una definició precisa, fet que no només té implicacions des d'un punt de vista acadèmic o semàntic, sinó també pel que fa a la política pràctica i a la seguretat internacional. En essència, el terme s'associa amb els països d'Àfrica, Àsia i Amèrica Llatina que van ser colonitzats majoritàriament per les potències europees en algun moment. Ideològicament, se sol considerar que aquesta experiència comuna de colonització és la que defineix el Sud Global i la que aporta una perspectiva compartida, a més d'una mínima coherència política. Per aquest motiu, el terme es pot

Quan les guerres i el patiment humà tenen lloc al Sud Global passen en gran part desapercibuts, mentre que els conflictes que afecten a Occident salten immediatament al centre de l'atenció i de l'agenda mundial

entendre més com una designació simbòlica que geogràfica¹, que entronca amb la lluita històrica per la descolonització i la construcció d'un ordre internacional més equitatiu i just. Així, per exemple, durant la Guerra Freda diversos països de l'anomenat Tercer Món (com es coneixia aleshores el Sud Global) es van congregar al voltant del Moviment dels Països No-Alineats (MPNA) i del Grup dels 77, buscant ampliar el seu poder mitjançant la unitat i, d'aquesta manera, resguardar-se de la inseguretat resultant de l'oposició i la manipulació de les superpotències. No obstant això, aleshores ja hi havia diferències pel que fa a les agendes i interessos. El mateix MPNA estava ple de competència i tenses rivalitats entre els seus membres², i quan els va convenir, molts dels seus participants no van dubtar a donar suport a polítiques patrocinades bé pels Estats Units, bé per la Unió Soviètica, si aquestes s'alineaven amb els seus interessos i agendes particulars.

En l'entorn actual de seguretat, parlar d'un Sud Global unificat i coherent resulta encara més problemàtic i, si ens traslladem als dos conflictes a què hem fet referència anterior-

ment, encara que la posició de molts estats del Sud en relació amb Gaza i Ucraïna dona veu a una memòria compartida d'opressió colonial i marginació internacional, també es fan paleses diferències significatives. Alguns dels estats que formen part del Sud Global han augmentat molt el seu poder econòmic, militar, polític, diplomàtic i simbòlic, i tenen cada vegada menys coses en comú amb els estats amb les rendes més baixes del món. La Xina i l'Índia han emergit com a centres alternatius de poder i influència, i ambdues projecten el seu poder ideològic i militar més enllà dels seus països veïns; d'altres, com Turquia, Brasil i els estats del Golf aspiren a convertir-se en potències intermèdies. D'altra banda, i en el sentit contrari, estats com el Sudan del Sud, Haití i Myanmar, per esmentar-ne només alguns, semblen esfondrar-se cada vegada més en el conflicte i la pobresa.

A aquesta diversitat, s'hi afegeix la manca d'una veu unificada o organitzada que representi el Sud Global. Com ha observat recentment la presidenta de l'International Crisis Group, Comfort Ero, encara que són molts els que afirmen parlar en nom del Sud Global «cap país pot reclamar aquest paper per a si

1. Vegeu Grovogui (2011).
2. Vegeu Vitalis (2013).

3. Vegeu Ero (2024).

mateix»³. Com a membres fundadors del grup BRICS, el Brasil, la Xina i l'Índia han lluitat per erigir-se en portaveus del Sud; tanmateix, això no ha anat en detriment dels seus propis interessos i de les rivalitats en matèria de seguretat amb altres estats del sud. La Xina, per exemple, representa una amenaça important per a la seguretat dels països veïns, ja que a més de Taiwan, manté serioses disputes de seguretat amb Vietnam i les Filipines. Una Xina que en l'àmbit de la política exterior ha vinculat cada vegada més estretament la seva agenda a la de Rússia. Per la seva banda, l'Índia, malgrat ser una de les abanderades de l'MPNA, s'ha apropiat cada vegada més a Occident en matèria de seguretat i ha arribat a participar en el Diàleg de Seguretat Quadrilateral (conegut com a Quad), un fòrum estratègic de seguretat que inclou també els Estats Units, Austràlia i el Japó, i que està dissenyat en gran mesura per contrarestar les reivindicacions marítimes de Pequín. Tot i que l'Índia defensa una «Política de Veïnatge Primer», la seva hegemonia indiscutible a la regió d'Àsia Meridional inquieta els seus veïns més petits i manté permanentment una relació tensa amb el Pakistan. En resum, la perspectiva d'un Sud Global unit sembla tan llunyana com sempre, malgrat que és més necessària que mai. Com afirma Shivshankar

Menon, antic assessor de Seguretat Nacional indi, l'actual clima geopolític de multipolaritat i rivalitat entre grans potències ha deixat molts països del Sud Global «alienats i desalineats» en comptes de més units i no alineats⁴.

Marginació creixent

Tradicionalment, els països del Sud Global han quedat relativament al marge dels debats acadèmics i polítics sobre la seguretat internacional, en què eren tractats de manera tangencial, bé com a mers peons de la Guerra Freda, bé com a escenaris de conflictes sagnants, generalment molt localitzats geogràficament⁵. Això, tanmateix, va començar a canviar després de la Guerra Freda, amb la revisió crítica de l'agenda occidentalocèntrica i estatocèntrica. En l'àmbit acadèmic, es va apostar per una expansió i ampliació del concepte de seguretat, que anava més enllà de l'estatocentrisme i de les qüestions militars, i que apel·lava a posar el focus en els individus, les societats i les amenaces no militars derivades de pressions socials, econòmiques i ambientals⁶. Els atacs terroristes de l'11 de setembre de 2001 als Estats Units van col·locar d'un dia a l'altre els anomenats estats fràgils, dèbils o fallits del Sud Global en el centre de l'agenda de seguretat internacional, atès que els atacs, segons s'expressava en l'Estratègia de Seguretat Nacional dels Estats Units, «ens van ensenyar que estats fràgils com l'Afganistan poden representar un perill per als nostres interessos nacionals tan grans com el dels estats forts»⁷.

En les dues dècades posteriors, els estats del Sud Global de rendes baixes o afectats per conflictes han passat a ser fonamentals per a la seguretat i l'estabilitat internacionals, fet que ha provocat innumbrables intervencions de seguretat i desenvolupament. En general, podem ressenyar molts pocs casos en què aquests con-

4. Vegeu Menon (2023).

5. Vegeu Abrahamsen i Sandor (2018).

6. Vegeu Krause i Williams (1997).

7. Vegeu La Casa Blanca (2002).

flictos i insurgències —ja sigui a l'Afganistan, l'Iraq o Somàlia— hagin millorat o s'hagin calmat com a resultat d'aquestes intervencions; la tendència és més aviat la contrària. A la regió del Sahel, per exemple, s'ha produït una expansió i aprofundiment de l'extremisme violent, i a l'Orient Mitjà grans àrees han patit una desestabilització com a conseqüència de les guerres de l'Iraq i Síria. Tampoc no falten crisis noves o en desenvolupament: de Myanmar a Haití i del Iemen al Sudan, les persones que pateixen fam, els desplaçats, els ferits i els morts en els escenaris de guerra del Sud Global alimenten unes estadístiques dramàtiques.

Tanmateix, el 2024, el món sembla mirar cap a una altra banda, atès que l'atenció dels líders i organitzacions internacionals se centra en altres preocupacions i crisis percebudes com a més determinants o «més properes a casa». La guerra a Ucraïna —la més gran a Europa des de 1945— ha absorbit gran quantitat de recursos materials i d'esforç diplomàtic. També ha fet que Europa i els Estats Units desatenguessin moltes altres crisis, motiu pel qual l'ONU i les ONG internacionals han reiterat les crides a mobilitzar el suport polític i humanitari per a les crisis del Sud Global. Segons el Norwegian Refugee Council, que elabora un llistat anual de crisis oblidades com les de Burkina Faso, Colòm-

bia i la República Democràtica del Congo, el 2022 es van escriure «cinc vegades més articles sobre la crisi dels desplaçats ucraïnesos» que sobre les deu crisis més oblidades del món: «Per cada dòlar recaptat per persona necessitada a Ucraïna el 2022, només es van recaptar 25 cèntims per persona necessitada en les deu crisis més desateses del món»⁸.

Un exemple d'això és la guerra civil al Sudan. Des que va esclatar la guerra, l'abril de 2023, s'estima que han mort 15.000 persones, milers d'elles en una intencionada neteja ètnica a Darfur. Més de vuit milions de sudanesos han estat desplaçats i gairebé dos milions han fugit a estats veïns inestables com el Txad, Etiòpia i Sudan del Sud. Es calcula que 18 milions de persones pateixen gana, una situació que s'ha agreujat pel fet que ambdues parts bel·ligerants han utilitzat l'accés als aliments com una arma de guerra. Malgrat això, a escala internacional i perquè l'atenció està centrada en Gaza i Ucraïna, el conflicte al Sudan ha rebut poca atenció als mitjans de comunicació polítics, diplomàtics o internacionals d'alt nivell i encara menys suport humanitari i material. El Sudan és només un exemple, entre molts d'altres, que fa versemblants les acusacions de doble moral

8. Vegeu Norwegian Refugee Council (2023).

de la comunitat internacional a l'hora de fer front a les crisis humanitàries i de seguretat, i d'aquí que hi hagi un ressentiment creixent del Sud Global cap a l'ordre mundial actual⁹.

Més responsabilitat

El conflicte a Ucraïna i Gaza no és l'única raó que explica aquesta negligència. Europa i els Estats Units s'enfronten a l'auge de partits polítics de la dreta radical i a uns sentiments que defensen la fi de les polítiques exteriors intervencionistes, reforçant un procés de retracció que, des de ja fa un temps, s'està duent a terme. Pel que fa a les operacions de pau, després de les baixes patides en les tropes durant els anys noranta i la perillositat creixent d'aquestes intervencions, els governs occidentals s'han mostrat cada vegada més reticents a intervenir en camps de batalla llunyans que impliquen posar «les botes sobre el terreny». Encara que segueixin assumint el gruix dels recursos financers necessaris per a les intervencions de pau i d'estabilització tant regionals com de l'ONU, els soldats i la resta de personal provenen majoritàriament del Sud Global, de països com Bangladesh, Nepal, Índia, Rwanda, Pakistan, Ghana o Indonèsia,

que ocupen regularment els primers llocs en la llista de països subministradors de tropes. Amb el lema «solucions africanes als problemes africans», la Unió Africana també ha assumit una responsabilitat i un lideratge cada vegada més grans en les operacions de pau al continent, com també organitzacions regionals com ara la Comunitat per al Desenvolupament de l'Àfrica Austral (SADC, per les seves sigles en anglès), la Comunitat Econòmica d'Estats de l'Àfrica Occidental (CEDEAO) i la Comunitat de l'Àfrica Oriental (CAO). Aquest any, per exemple, Sud-àfrica va enviar 2.900 soldats per sonar suport a les forces de la República Democràtica del Congo en la seva lluita contra grups armats, com a part d'una operació de la SADC. EL Sud Global és, per tant, un actor important per respondre als problemes de seguretat del món i molts estats es poden descriure com a «tercers actors»¹⁰.

És molt probable que el Sud assumeixi cada vegada més responsabilitats en les missions de pau i seguretat, de la mateixa manera que existeixen noves formes d'acords de cooperació Sud-Sud en matèria de seguretat i iniciatives experimentals de governança transnacional de la seguretat. Tinguem

9. Vegeu Menon (2023).

10. Vegeu Abrahamsen i Sandor (2018).

en compte, per exemple, l'acord –suspès de moment– per tal que Kenya lideri una missió de Suport Multinacional a la Seguretat (MSS, per les seves sigles en anglès) per combatre la violència de les bandes a Haití. Des de l'assassinat del president Jovenel Moïse el 2021, la capital d'Haití, Port-au-Prince, ha estat devastada per la guerra entre bandes, fet que ha provocat més de 4.400 morts el 2023 i més de 1.500 els tres primers mesos de 2024¹¹. La missió internacional proposada està autoritzada pel Consell de Seguretat de l'ONU en la Resolució 2.699 (2023), però no és una operació de manteniment de la pau a la manera de l'ONU, sinó una operació finançada principalment pels Estats Units, liderada per Kenya i amb una contribució de 1.000 oficials de policia. En el moment de redactar aquest article no estava clar si la missió es duria a terme, a causa tant de la ferotge oposició a Kenya com de l'absència d'una autoritat política operativa a Haití¹². No obstant això, la missió proposada serveix d'exemple de les noves formes d'intervenció transnacionals de seguretat Sud-Sud, així com del paper creixent del Sud Global en les intervencions internacionals de seguretat.

Una complexitat més gran

L'existència d'un ordre mundial més multipolar permet a molts països del Sud Global trobar més oportunitats per escapar de l'etern domini d'Occident i per diversificar les seves aliances i col·laboracions de seguretat. Els darrers anys, la Xina i l'Índia han ampliat la seva cooperació militar i de seguretat amb altres països del Sud. La Xina, en particular, ha defensat la seva Iniciativa per a la Seguretat Global

(GSI, per les seves sigles en anglès) abordant les diverses preocupacions de seguretat dels països d'Àfrica, Amèrica Llatina, Orient Mitjà i Àsia. D'altra banda, una gran quantitat d'aspirants a potències intermèdies com Turquia, Emirats Àrabs Units (EAU), Aràbia Saudita i, en menor mesura, Brasil, també han esdevingut més actius en l'àmbit de la seguretat en tot el Sud Global. El resultat dista molt de ser evident; si bé algunes col·laboracions poden millorar la pau i l'estabilitat i produir forces de seguretat amb més capacitat gràcies als entrenaments i exercicis conjunts. També existeix el risc d'un entorn de seguretat més volàtil i complex en què es multipliqui el potencial d'escalada dels conflictes.

La Banya d'Àfrica n'és un bon exemple. Amb una ubicació clau en les principals rutes marítimes internacionals, inclòs l'accés al mar Roig i el canal de Suez, aquesta zona s'ha convertit en un centre d'intensa competència geopolítica que involucra un nombre creixent d'actors i països estrangers. Djibouti, un dels estats més petits del continent, allotja actualment una presència militar estable de fins a vuit països estrangers: Alemanya, Espanya, Itàlia, França, Estats Units, Regne Unit, Aràbia Saudita i –el més controvertit– la Xina. Tota la regió es veu arrossegada cada vegada més per les rivalitats polítiques d'Orient Mitjà, en què Turquia, Emirats Àrabs Units, Qatar, Aràbia Saudita, Egipte i Iran competeixen per exercir la seva influència. Quan a principis de 2024, Etiòpia i Somalilàndia –una regió separatista de Somàlia– van signar un polèmic acord que atorgava a Addis Abeba accés al mar Roig, Somàlia va respondre firmant un nou acord de seguretat marítima amb Turquia. Els Emirats Àrabs Units, aliat d'Etiòpia i Somalilàndia, ha donat suport a Etiòpia, mentre que Egipte i Qatar han pres partit per Somàlia. Aquesta situació complexa i canviant il·lustra com els conflictes actuals del Sud Global sovint involucren múltiples actors, i com és cada vegada més probable que una crisi que impliqui un únic enemic n'acabi arrossegant d'altres.

11. Vegeu ACNUDH (2024).

12. N. del Ed.: Tot i que Kenya va acordar l'octubre de 2023 liderar una força policial internacional autoritzada per l'ONU a Haití, el gener de 2024 la Cort Suprema de Kenya va fallar afirmant que la iniciativa no era constitucional en part degut a la falta d'«acords recíprocs» entre els dos països.

Aquesta complexitat es veu reforçada per la rivalitat creixent entre les potències principals, sobretot entre Occident, d'una banda, i la Xina i Rússia, de l'altra. Tot i que l'auge de la Xina i Rússia sembla oferir una escapàtòria a l'hegemonia occidental¹³, és cert que la lògica de la situació s'assembla cada vegada més a la de la Guerra Freda, en què dues potències —o blocs— competeixen pel poder i la influència en el Sud Global. La sorpresa inicial i les crítiques que van acompanyar la negativa dels països del Sud Global a donar suport de manera incondicional a la condemna d'Occident per la invasió russa d'Ucraïna recorda l'era «o amb nosaltres o contra nosaltres», igual que la posterior competència per fer amics i aliats —i aconseguir vots a les Nacions Unides—, especialment entre els 54 estats africans.

Més preocupant i potencialment molt més perillós és el possible retorn dels conflictes subsidiaris. Quan els governs militars de Mali, Burkina Faso i Níger van comunicar a les tropes franceses que havien d'abandonar el país, van culpar París d'imperialisme i d'ansies de dominació, a més d'haver estat incapaç d'aturar l'extremisme violent. Aleshores van buscar l'ajuda i protecció de Rússia a través del grup semimercenari Wagner. Aquesta via d'escapament no afecta solament

França i altres països occidentals, sinó que també ha agreujat i fragmentat, si això fos possible, el per si mateix complicat entorn de seguretat del Sahel. També ha dividit els països d'Àfrica Occidental, debilitant així la seva organització regional CEDEAO i, el més important, ha fet poc, si és que ha fet alguna cosa, per aturar les insurgències i millorar la seguretat de la població civil.

Conclusió

Si sempre va ser difícil fer generalitzacions sobre el Sud Global i la seguretat internacional, avui dia encara n'és més, de complicat. L'entorn geopolític i de seguretat actual, definit per la multipolaritat i la rivalitat creixent de grans potències, alhora que planteja la possibilitat d'un Sud Global unificat, posa de manifest que la unificació no passarà de ser una simple aspiració irrealitzable. Enmig de les tensions geopolítiques, regionals, personals, econòmiques i identitàries que formen l'heterogeni Sud Global, sovint hi ha una posició comuna del Sud en contra de la dominació econòmica, estructural, militar i política d'Occident. La idea de Sud Global continua viva com a horitzó polític. No obstant això, en la conjuntura geopolítica actual, el Sud Global està més fragmentat que unit, i més «desalineat» que no alineat. Els seus membres tindran papers diferents i es veuran

13. Vegeu Cooley i Nexon (2020).

afectats de manera desigual per la dinàmica canviant de la seguretat internacional, a risc d'un abandonament i de l'exacerbació de les crisis persistents de seguretat del Sud Global, fet que les pot fer més complexes i enrevessades amb les rivalitats entre les grans potències.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Abrahamsen, Rita i Sandor, Adam. «The Global South and International Security», a: Gheciu, Alexandra i Wohlforth, William C. (eds.). *The Oxford Handbook of International Security*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- ACNUDH. *Situation of Human Rights in Haiti - Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights - Advance unedited version*. A/HRC/55/76 (28 de març de 2024) (en línia) <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5576-situation-human-rights-haiti-report-united-nations-high>.
- Cooley, Alexander i Nexon, Daniel. *Exit from Hegemony: The Unraveling of the American Global Order*. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Ero, Comfort. «The Trouble with the “Global South”. What the West Gets Wrong about the Rest». *Foreign Affairs* (1 d'abril de 2024) (en línia) https://www.foreignaffairs.com/world/trouble-global-south?utm_medium=social&utm_source=linkedIn_posts&utm_campaign=ln_daily_soc.
- Grovogui, Siba. «A Revolution Nonetheless: The Global South in International Relations». *The Global South*, vol. 5, n. 5 (primavera 2011), p. 175-90. (en línia) DOI: doi.org/10.2979/globalsouth.5.1.175.
- Krause, Keith i Williams, Michael C. (eds.). *Critical Security Studies: Concepts and Cases*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997.
- La Casa Blanca. *The National Security Strategy of the United States of America 2002* (setembre de 2002) (en línia) <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.
- Menon, Shivshankar. «Out of Alignment: What the War in Ukraine Has Revealed about Non-Western Powers». *Foreign Affairs* (9 de febrer de 2023) (en línia) <https://www.foreignaffairs.com/world/out-alignment-war-in-ukraine-non-western-powers-shivshankar-menon>.
- Norwegian Refugee Council. «The World's Most Neglected Displacement Crisis 2022» (1 de juny de 2023) (en línia) <https://www.nrc.no/feature/2023/the-worlds-most-neglected-displacement-crises-in-2022>.
- Vitalis, Robert. «The Midnight Ride of Kwame Nkrumah and Other Fables of Bandung (Ban-doong)». *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, vol. 4, n. 2 (estiu de 2013), p. 261-88. (en línia) DOI: doi.org/10.1353/hum.2013.0018.